

KOMMUNIKATIVLIK VA SHAXSIY FAZILATLARNI SHAKILLANISHIDA PSIXOLOGIK TRENINGLARNI AHAMIYATI

Ma'murova Feruza Tojimatovna

Namangan muhandislik-qurilish instituti

Ijtimoiy fanlar kafedras katta o'qituvchisi

e-mail: nammqi2007@gmail.com

Annotatsiya. Ushbu maqolada muallif kommunikativlik va shaxsiy fazilatlarni shakllanishida psixologik treninglarni ahamiyatini, eksperimentda psixologik treningdan keng foydalanish maqsadga muvofiqligi izohlab o'tgan.

Kalit so'z: kommunikativ, shaxs, trening, bilim, mahorat, ko'nikma, o'zini rivojlantirish va psixologik fazilatlar.

Hozirgi davrda ta'lim jarayonida shakllantiruvchi psixologik eksperimentlar amaliyotda keng qo'llaniladi. Shakllantiruvchi eksperimentda psixologik treningdan keng foydalanish maqsadga muvofiqdir.

Bizning tadqiqotimizda trening asosan shaxsni kommunikativlikga o'rgatish uchun irodaviy va intellektual xususiyatlarini shakllantirish uchun bajariladigan o'yin va mashqlar uzluksizligini tashkil etadi. Trening mashg'ulotlarida psixologiyani umumiy qonuniyatlarini aniqlashga doir o'tkazilgan tajribalar orqali ularning psixik xodisalarga tegishli nazariy bilim va tushunchalarni amaliy jihatdan tahlil qilinadi. Shaxs o'zaro munosabatga kirishishi orqali o'z-o'zini anglash, kamol toptirish, haq-huquqi erkinligini aniqroq va to'g'riroq tasavvur qilish imkoniyatini tushunib boradi. Ular bir-birlari bilan o'zaro muloqotga kirishgan sari, xarakter xususiyatlari shakllanib boradi.

Shuningdek, shaxsda umumiylik, o'xshashlik va uyg'unlik kabi xarakter xususiyatlari ham shakllanadi. Uquvchilar o'zaro munosabatga kirishishidan asosiy maqsad o'zaro til topishi, bir-birlarini to'g'ri tushunish natijasida xarakterining irodaviy va intellektual xususiyatlarini shakllantirishdir.

Ta'lim-tarbiya jarayonida ijtimoiy-psixologik trening muhim ahamiyatga ega bo'lib, dars jarayonida o'quvchilarda irodaviy, intellektual xususiyatlarini shakllantirish asosida o'qituvchi va o'kuvchi orasidagi munosabatlarni, bilim olishni, fikrlash faoliyatini, shaxsning shakllantirish o'quv o'yinlari mashg'ulotlarini tashkil qilish orkali amalga oshirilishi mumkin.

Uni o'tkazish orqali shaxslarning bir-birini tushunish, muomala madaniyatini oshirish, ichki muammolarni hal etish imkoniyati tug'iladi, bu esa irodaviy xususiyatlar shakllanishiga asos yaratadi.

Psixologik terningning muvaffaqiyatli o'tishi o'qituvchi bilan o'quvchilar hamkorligining faol harakatlarini talab qiladi. Natijada ishtirokchilar o'zining bilimi bilan salbiy yoki ijobiy emotsiyalarni qabul qilishga irodaviy tayyorgarligi va o'z navbatida psixologik himoya hamda xarakter xususiyatlarini shakllantirib borish zarurligini tushunadi. Shuningdek, mashg'ulotlarni mazmunli o'tkazish darsda o'quvchilarning intellektual xususiyatlarini shakllantiradi. Mashg'ulot jarayonida o'qituvchi bilim berish bilan birga o'quvchilarda xarakterning irodaviy va intellektual sifatlarini tarkib toptiruvchi sifatida ishtirok etishi mumkin. Biz tadqiqotimizda o'zaro ishonchlilikka va ilmiy asoslanganlikka erishish uchun psixologik treningning bahs-munozara, muammoli vaziyat metodlaridan ko'proq foydalandik. Bu metodning pedagogik-psixologik va ijtimoiy ahamiyati shundaki, unda har bir shaxsning o'z nuqtai nazarini ma'lum qilishga, tashabbuskorlik, ishbilarmonlik, botirlik, o'zini tuta bilishi, muloqotdagi bilimdonlik hamda aqliy-intellektual potentsialidan to'liq foydalanish imkonini beradi. Ya'ni, bu turkum metodlarning vazifalari ham uning ahamiyatli maqsadlaridan kelib chiqad: a) munozara qatnashchilarni real vaziyatlarni tahlil qilishga, asosiy, muhim narsalarni aqliy fikr yuritish orqali nomuhimidan ajratishga va o'zini tutib olib muammoni anglashga o'rgatadi;

b) muammoga taalluqli rang-barang qirralarni ajratish, ularning mohiyatini anglashga imkoniyat yaratadi;

v) o'zgalar fikrini eshita bilish va shu asosda aqliy fikr yuritishga undaydi;

g) muammoning turli-tuman muqobil yechimlarini sabr-toqat bilan aqliy fikr yuritish yo'li bilan topish mumkinligini ifodalaydi.

Ayniqsa, irodaviy zo'r berish, intellektual fikr yuritishga doir mavzulardagi muammolarni hal qilishda munozaraning roli katta. Bunday sharoitda bahslashuvchilarning yetuklik darajalari, xarakterining irodaviy xususiyatlari muhim ahamiyatga ega. Shu urinda axloqiy-ma'naviy masalalarda munozarani tashkil etuvchi shaxsga alohida talablar qo'yilishini ta'kidlash kerak.

Munozara qatnashuvchilariga hech qanday tazyiq o'tkazmaslik, har bir shaxsning erkin o'zini tutib, aqliy fikr yuritishiga imkon berish, fikrlarning tamoman ziddiyatlashib ketishiga yo'l qo'ymaslik, bahslashuvdan kelib chiqadigan xulosa va qarorni guruhning o'ziga havola qilish zarur. Chunki guruhning shaxs xarakter xususiyatlarini ijobiy baholashi uning jadal rivojlanib borishiga asos yaratadi. Bu usuldan pedagogika kollejida qo'llanilishi bilan bir qatorda, turli bilim maskanlarida shaxs tarbiyasi bilan shug'ullanadigan har qanday jamaotchilik institutlarida foydalanish mumkin.

“Chiroyli tilaklar (komplimentlar)”o'yini.

Maqsad: bolalarga ijobiylikni qabul qilishni o'rgatish, o'zining ijobiy

fazilatlarini tan olishni qo'llab-quvvatlash, o'zgalarni ham ijobiy tomondan qabul qilishga o'rgatish.

O'yin qo'yidagi so'zlardan boshlanadi: “Menga sizdagi ... juda yoqadi”. Bola o'yinning barcha ishtirokchilariga ushbu iborani aytadi. Boshqa bolalar ham

xuddi shunday o'zgidagi ijobiy fazilatlarni (komplimentlarni) aytadi.

O'yindan so'ng albatta o'yindan olingan taassurotlarni, xissietlarni muxokama qilib, barchaning kayfiyatini bilish lozim. Komplimentlarni aytish va eshitish yoqqanligi to'g'risida ham fikr olish lozim.

Ko'zgu.

Maqsad: bolalarda o'ziga nisbatan hurmat hissini rivojlantirish.

Pedagog atrofiga bolalarni yig'ib: "Hammangizni uyingizda ko'zgu bo'lsa kerak. Aks holda ko'rinishingiz qandayligi yoki yangi kiygan kiyimingiz yarashganligi bilaolmaysiz-ku? Ko'zgu topilmagan payt nima qilish mumkin? Kelinglar,bugun ko'zgu o'yinini o'ynaymiz. Bir-biringizga qarab juft bo'lib turinglar. (Pedagog ularni juftliklarga ajratishga yordamlashadi). Endi qaysi biringiz – ko'zgu, qaysi biringiz –inson ekanligini kelishib olinglar So'ngra o'rin almashasizlar.Inson odatda ko'zguga qarab yuvinish,soch tarash, raqs tushish, badantarbiya qilish kabi xarakatlarni bajaradi. Ko'zgu rolini bajariyotgan bola bu harakatlarni aniqlik bilan takrorlash kerak.Tayyormisizlar? Unda boshlaymiz"—deydi.Avval pedagog namuna sifatida o'ziga juftlik tanlab, uning harakatlarini aynan takrorlaydi va bolalarga mustaqil ravishda o'ynash taklif etadi.

Aks sado

Maqsad:bolalarda o'zaro hurmat hissini rivojlantirish.

Bolalar aylana bo'lib o'tiradilar.Pedagog: " Siz qachondir aks-sadoni eshitganmisiz? Bu ovoz bir necha marotaba takrorlanib, har takrorlanganda sekinlashib boradi.Hozirda sizlar bilan aks -sado o'ynini o'ynaymiz. Men biror bir so'zni baland ovozda aytaman. Yonimdagi bola esa uni sekinroq ovozda takrorlaydi, uning yonidagi bola esa undan xam takrorlaydi.Shunday qilib,aylana bo'ylab davom etadi",-deydi. O'yin har bir bola o'z so'zini balanda ovozda aytib qolgan bolalar ushbu so'zlarni qaytarganlaricha davom etadi.

Sherigingni tanla

Maqsad:bolalarda topqirlik va o'zaro do'stona munosabatni shakllantirish.

Bolalar doira bo'lib o'tiradilar. Pedagog: Hozir juftliklarga bo'linishingiz va ovoz chiqarmay,boshqalarga sezdirmagan holda o'zingizga sherik tanlashingiz kerak. Masalan, men Malika bilan sherik bo'lishni xoxlayman va shuning uchun unga sekingina qarab, boshqalarga sezdirmagan holda ko'zimni qisib qo'yaman. Tanlagan o'rtog'ingiz bilan kelishib olishga xarakat qiling. Xamma kelishib oldimi? Xozir esa kim kelishiib olmaganini aniqlaymiz. Uchgacha sanashim bilan sherigingizni oldiga borib, qo'l

ushlashib turinglar “,- deydi. Agar birinchi galda o‘yin amalga oshmasa, uni qaytarish zarur . Shu bilan birga pedagog bolalar juftlarni almashtirib turishlarini nazorat qilib turish kerak.

Xulosa o‘rnida shuni takidlash kerak psixologik treninglar orqali o‘quvchilarda kommunikativlik va shaxsiy fazilatlarni shakillanish ijobiy natija beradi, shaxsiy imkoniyatlarni amalda qo‘llay olish usullarini, o‘zgacha vaziyatlarda qo‘llash yo‘llarini qidirishga o‘rgatadi, mavjud bo‘lgan ko‘nikmalarni takomilashtirish va yangilarini rivojlantirishga motivlashtiradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOT

1. Ayzenk G. Nove IQ test. – M.: Izd-vo Eksmo, 2003.
2. Mamurova, F. T., Abdullayeva, N. K., & Qahhorovna, S. M. (2020). Innovative approach and modern trends in the development of science and education. *Journal of Critical Reviews*, 7(7), 1061-1063.
3. Mamurova, F. T., Abdullayeva, N. K., & Mallaboyev, N. (2019). Using the «assessment» method in assessing students knowledge. *Theoretical & Applied Science*, 11, 80-83.
4. Karimova V.M. Psixologiya (ma‘ruzalar matni). – T., TDIU, 2000.